

Raport științific
privind implementarea proiectului PN-III-P4-ID-PCE-2016-0279
în perioada ianuarie – decembrie 2019

A. Obiective științifice comune

I. Deplasări externe (documentare și diseminare). Au fost efectuate patru deplasări externe în scopul documentării pentru obiectivele asumate în cadrul proiectului, respectiv în scopul diseminării rezultatelor obținute la următoarele instituții de profil din străinătate: Rheinisches Landesmuseum (Trier/Germania); Institutul de Arheologie al Universității din Varșovia (Varșovia/ Polonia); Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften (Berlin/Germania); The British School at Athens (Atena/Grecia). Datele exacte privind deplasările menționate se regăsesc în fișa de evidență a cheltuielilor încărcată pe platforma online și pot fi verificate (inclusiv rapoartele științifice și de activitate) la dosarul proiectului păstrat la Filiala din Iași a Academiei Române, ca instituție ordonatoare de credite. Privitor la activitatea de diseminare cu prilejul deplasărilor externe, vezi, mai jos, și punctul III.

II. Deplasări interne (documentare și diseminare). Au fost efectuate cinci deplasări interne în scopul documentării pentru obiectivele asumate în cadrul proiectului, respectiv în scopul diseminării rezultatelor obținute, la următoarele instituții de profil din țară: Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj-Napoca; Complexul Muzeal Arad; Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca; Institutul de Arheologie și Istoria Artei din Cluj-Napoca; Universitatea Valahia din Târgoviște. Datele exacte privind deplasările menționate se regăsesc în fișa de evidență a cheltuielilor încărcată pe platforma on-line și pot fi verificate (inclusiv rapoartele științifice) la dosarul proiectului păstrat la Filiala din Iași a Academiei Române ca instituție ordonatoare de credite.

III. Comunicări la manifestări științifice naționale și internaționale.

Membrii echipei de cercetare au prezentat opt comunicări, legate de obiectivele asumate în cadrul proiectului, la următoarele manifestări științifice:

III.1. Simpozionul internațional „Pontica et Caucasia II. Interdisciplinary Research on the Antiquity of the Black Sea”, 13-17 mai 2019, Varșovia/Polonia (V. COJOCARU & L. GRUMEZA: *Bibliography of the Northern Black Sea Area in Antiquity: BCOSPE III*).

III.2. Simpozionul național „Cercetări bioarheologice și etnoculturale în sud-estul Europei”, 15-17 august 2019, Crihana Veche/Republica Moldova (L. MUNTEANU: *Moneda romană imperială în teritoriile „barbare” de la est și sud de Carpați*).

III.3. Workshop-ul internațional „Advances in Sarmatian Studies: Artefacts, Bones and Ethnic Identities”, 24-25 septembrie 2019, Iași/România (V. COJOCARU: *Greeks and Iranians on the Northern Black Sea Region: After 100 Years*).

III.4. Simpozionul internațional „Migrations and Identity in European History: Communities, Connections, Conflicts”, 26-28 septembrie 2019, Iași/România (V. COJOCARU: *Development of Identities in the Black Sea Poleis: The Evidence Provided by Honorific Decrees*; L. MUNTEANU: *Coinage and Identity in the North Pontic Area. The Case of the Bosporan Kingdom*; A.-I. PÁZSINT: *Conflict at the Borders: Negative Interaction Between Communities as Seen Through Personal Tragedies* [în colaborare cu R. Varga]; L. GRUMEZA: *Settlers and Nomads West and East of the Carpathians: Sarmatian Identity and Migrations during the 1st-4th Centuries AD*).

Pe lângă comunicările menționate mai sus, un membru din echipa proiectului a prezentat o conferință pe bază individuală: L. MUNTEANU: *Circulația monetară în sud-estul României* (la Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău, 10 iunie 2019).

IV. Publicații (diseminare). Rezultatele cercetărilor desfășurate la etapa 2019 în cadrul proiectului au fost valorificate prin publicarea unor volume, capitole de carte, studii și recenzii, la edituri și în reviste prestigioase din țară și străinătate.

IV.1. Volumul colectiv *Advances in Ancient Black Sea Studies: Historiography, Archaeology and Religion. The Proceedings of the International Symposium, Constanța, August 20-24, 2018*, ed. by V. COJOCARU, L. RUSCU, Th. CASTELLI, A.-I. PÁZSINT, Mega Publishing House: Cluj-Napoca 2019, 666 p. [Pontica et Mediterranea VIII] (https://www.academia.edu/40382230/ADVANCES_IN_ANCIENT_BLACK_SEA_STUDIES_HISTORIOGRAPHY_ARCHAEOLOGY_AND_RELIGION).

IV.2. V. COJOCARU: *Bibliographia classica orae septentrionalis Ponti Euxini. III. Ars, res sacrae & mythologica*, Mega Verlag: Cluj-Napoca, 2019, 615 p. + 1 CD-ROM [Pontica et Mediterranea IX], ISBN: 978-606-020-168-7, la care și-au adus contribuția, prin redactarea unor capitole introductive, toți membrii echipei.

IV.3. În afara celor două volume menționate mai sus – însumând un total de 1281 pagini (privitor la contribuția membrilor echipei, vezi mai jos punctul B) –, rezultatele cercetărilor desfășurate în cadrul proiectului au fost valorificate prin publicarea sau acceptarea pentru tipar, în volume colective din străinătate și în reviste BDI (inclusiv SCOPUS și ERIH), a 12 capitole de carte, opt studii și articole, respectiv a două recenzii critice de ample dimensiuni.

Informațiile exacte legate de publicațiile apărute și de cele acceptate pentru tipar pot fi consultate pe pagina web a proiectului (<https://bibliographiaclassica.ro>, butonul „Publications”). Precizăm că în toate publicațiile raportate apare menționat numele finanțatorului și numărul contractului de finanțare după modelul: „This work was supported by a grant of the Romanian National Authority for Scientific Research, CNCS – UEFISCDI, project number PN-III-P4-ID-PCE-2016-0279”.

V. Pagina web (diseminare).

A fost actualizată în permanență pagina web a proiectului (adresa: <https://bibliographiaclassica.ro>), care poate fi accesată în limbile română și engleză. Astfel, în mod regulat, au fost adăugate informații detaliate (descriere și attachment) despre manifestările organizate în cadrul proiectului, despre participările membrilor proiectului la diferite activități științifice și despre aparițiile editoriale relevante. Site-ul a fost construit pe platforma WordPress. Site-ul conține informații despre proiect (titlu, acronim, cod, finanțator, membrii, contact), o succintă prezentare a acestuia, cu precizarea obiectivelor și a rezultatelor estimate, precum și mai multe date relevante privitoare la activitățile desfășurate. Adresa paginii poate fi accesată de pe toate motoarele de căutare consacrate (Google, Yahoo, Ask, Bing, Duck Duck Go, Yippy, Dogpile, Yandex, The Internet Archive etc.). Responsabil cu actualizarea paginii web a proiectului este L. MUNTEANU. Conform plug-in instalat în vederea monitorizării traficului pe site, pentru a putea contoriza numărul de accesări ale paginii web și de vizitatori, la data prezentului raport există peste 65000 accesări ale paginii web.

B. Obiective științifice individuale (descriem succint măsura în care au fost realizate obiectivele științifice asumate conform propunerii de proiect. Precizăm că informații mai detaliate, în acest sens, pot fi aflate pe pagina web a proiectului (<https://bibliographiaclassica.ro>), acolo unde se află lista publicațiilor).

1. Adunarea sistematică, traducerea în limba germană și valorificarea prin redactarea a cinci capitole introductive, a peste 5650 titluri (615 p.) legate de *Bibliographia classica orae septentrionalis Ponti Euxini*, conform următoarei structuri (= BCOSPE III): A.1. Zivil- und Sakralarchitektur; A.2. Militärarchitektur; A.3. Skulptur, Reliefs und Darstellungen in der Kleinkunst; A.4. Malerei und Mosaike; A.5. *Ars varia*; B. *Res sacrae*; C. *Mythologica*. Principalul responsabil cu sistematizarea informației și traducerea în limba germană este V. COJOCARU. L. RUSCU a verificat traducerile în limba germană. Ceilalți membri ai echipei au redactat câte un capitol introductiv, conform obiectivelor individuale asumate prin propunerea de proiect (vezi punctele subsecvente). Legat de acest obiectiv, a fost publicat un volum de autor, două capitole de carte, trei articole, au fost predate la tipar două studii și au fost prezentate trei comunicări la manifestări științifice internaționale. În mod aparte, menționăm capitolul introductiv la volumul BCOSPE III „*Ars, res sacrae & mythologica im nördlichen Schwarzmeerraum. Ein Beitrag zur Forschungsgeschichte*”, publicat de V. COJOCARU și L. RUSCU, în care au fost discutate etapele și reperatele mai importante din istoriografia rusă, sovietică, postsovietică, dar și occidentală, legate de arta, religia și mitologia nord-pontică de la colonizarea greacă și până la pătrunderea creștinismului în aceste ținuturi.

2. Studiarea populațiilor iraniene (în special a sarmaților) la nordul și nord-vestul Mării Negre și a relațiilor acestora cu cetățile grecești de pe litoral, din perspectiva artei și religiei, respectiv a ritului și ritualului funerar. Responsabilă de acest obiectiv este L. GRUMEZA. Au fost publicate trei capitole de carte și patru articole, au fost predate la tipar trei studii și prezentate trei comunicări la manifestări științifice naționale și internaționale. În mod aparte, menționăm capitolul introductiv la volumul BCOSPE III „*Iranica: A Survey of Some Main Topics on ars, res sacrae & mythologica*”, în care sunt discutate aspecte mai importante legate de artă, ritualuri funerare și mitologia populațiilor iraniene (în special a sciților), în secolele VII-III a.Chr. Autoarea rezumă unele dintre cele mai relevante publicații și paradigme de cercetare din ultimii aproximativ 200 de ani (de la începutul săpăturilor din secolul al XVIII-lea și până în prezent), pe teme precum: stilurile de artă iranian și grecesc, stilul „animalier”, stilul „zoomorfic”, tradițiile „greco-barbare”, mormintele „regale” și „elitare” la nordul Mării Negre, interpretarea mitologiei iraniene, interacțiunile dintre greci și sciți pe baza unor capodoperă de artă, percepția artei iraniene în istoriografia și societatea contemporană etc.

3. Studiarea artei și religiei din perspectiva asociațiilor religioase în arealul Pontului Euxin în perioada greco-romană. Responsabilă de acest obiectiv este A.-I. PÁZSINT. Au fost publicate două capitole de carte, două articole, o recenzie, a fost predat pentru tipar un studiu și au fost prezentate două comunicări la manifestări științifice internaționale. În mod aparte, menționăm capitolul introductiv la volumul BCOSPE III „*Cult Associations on the Northern Shore of the Black Sea*”, în care sunt analizate arta și religia din cetățile grecești de pe țărmul de nord al Mării Negre din perspectiva asociațiilor de cult, între secolul al III-lea a. Chr. și secolul al III-lea p. Chr. Sursele principale sunt cele epigrafice și iconografice, dar se fac referințe și la cele literare, în încercarea de a surprinde cât mai adecvat fenomenul asociativ din zonă, prin comparație cu alte regiuni ale lumii greco-romane. Aspectele concrete discutate se referă la: a) datele statistice și interpretative, astfel cum acestea sunt reflectate de sursele epigrafice și iconografice; b) specificitățile locale; și c) membrii asociațiilor de cult.

4. Identificarea, pe baza datelor bibliografice sistematizate, a interconexiunilor care leagă diferitele regiuni pontice între ele din perspectiva cercetărilor numismatice, cu accent pe artă, religie și mitologie la nordul Mării Negre. Au fost studiate motivele iconografice comune de pe emisiunile monetare ale cetăților grecești nord-pontice, în perioada greacă și romană. S-au urmărit, în principal, evoluția artistică a acestor reprezentări și legăturile lor cu tradițiile mitologice și credințele religioase ale diferitelor populații din acest areal. Responsabil de acest obiectiv este L. MUNTEANU. Au fost publicate două capitole de carte și două articole și au fost prezentate două comunicări la manifestări științifice naționale și internaționale. În mod aparte, menționăm capitolul introductiv la volumul BCOSPE III „*Ars, res sacrae & mythologica on the Coins of the Bosporan Kingdom. A General Survey*”. Iconografia monedei bosporane este extrem de bogată și diversă, reunind elemente din diferite tradiții culturale. Reprezentările au fost inspirate în principal din religia și mitologia diferitelor populații (greci și barbari), care au marcat istoria țărmului nordic al Mării Negre. În unele cazuri, acestea reflectau principalele activități economice ale comunităților bosporane. Alegerea modelelor iconografice specifice a fost adesea influențată de evenimentele politice și militare majore din acest domeniu. Uneori, reprezentările păstrate pe alte monede grecești contemporane au fost folosite ca model. Stilul artistic folosit în iconografia monetară bosporană diferă de la o perioadă la alta, fiind supus tendințelor artistice ale vremii, abilităților gravurilor sau contextelor economice și politice particulare în care monede respective au fost concepute. Întrucât este practic imposibil să fie discutate toate tipurile monetare bosporane apărute pe parcursul unui mileniu, autorul aduce în discuție trei cazuri particulare, reprezentative pentru evoluția iconografiei numismatice în diferite perioade istorice, în funcție de semnificația mitologică, religioasă și calitatea artistică: capul de leu, capul de satir și reprezentarea Afroditei Ourania.

5. Identificarea, pe baza datelor bibliografice sistematizate, a interconexiunilor care leagă diferitele regiuni pontice între ele din perspectiva trecerii de la păgânismul roman târziu la creștinismul bizantin timpuriu. Responsabil de acest obiectiv este D. RUSCU. Au fost publicate două capitole de carte, au fost predate la tipar trei studii și au fost prezentate două comunicări la manifestări științifice internaționale. În mod aparte, menționăm capitolul introductiv la volumul BCOSPE III „*Christianity in the Northern Black Sea Region in Late Antiquity: The Imperial Perspective*”. Autorul își structurează demersul de cercetare în mai multe puncte: 1) Primii creștini despre regiunea nord-pontică și imaginea acestora în literatura creștină timpurie din Imperiul Roman; 2) Integrarea bisericilor nord-pontice în rețeaua ecleziastică a Imperiului; 3) Misiunea creștină printre barbarii de pe țărmurile nordice ale Mării Negre.

În concluzie, considerăm că obiectivele asumate conform propunerii de proiect la etapa 2019 au fost îndeplinite în totalitate. Membrii echipei au continuat cu succes colaborarea cu mulți alți cercetători din țară și străinătate, mai cu seamă cu prilejul participării la manifestări științifice internaționale și a editării volumului colectiv *Advances in Ancient Black Sea Studies*. Astfel, proiectul în sine a contribuit la dezvoltarea unei punți de comunicare între cercetarea istorică și arheologică a antichității realizată în țările est-europene (foste comuniste) și cele vest-europene. Pentru mai multe informații privind rezultatele obținute a se vedea pagina web a proiectului (<https://bibliographiaclassica.ro>).

Director proiect PN-III-P4-ID-PCE-2016-0279,

Dr. Victor Cojocaru